

PRISZTER SZANISZLÓ

(1917–2011)

180

A gyógynövénykutatásban is alapvetően fontos, hogy tudjuk a tárgyalt taxon pontos tudományos nevét. Korunkban nagy segítséget jelentenek a számítógépes adatbankok. Ha beütjük például a „The Plant List” keresőszót, rögtön áttekinthetjük a nemzetségek és fajok (taxonok) elfogadott és társneveit. A pontos tájékozódás csak ezután következhet. Nem könnyű eligazodni a sokféle és sokszor bizonytalan információ között. Újabban sok „idegenföldi” gyógynövényről kaphatunk hírt, nem egy közülük „csodanövény”. Felhasználásuk tévútra vezethet, tehát a szakembernek kötelessége, hogy utánanézzon, mi is az igazság.

A régi, híres botanikai munkák közül a pécsi „Klimo-könyvtár” egyik legékesebb ritkaságát ajánlotta tanulmányozásra Móró Mária Anna (Móró Marianna) egyetemi főkönyvtáros, mivel minden növény botanikai jellemzését csodaszép színes rajzok kísérik, teljes tükrömértben. Mint ismeretes, Klimó György (1710–1777) pécsi püspök (1751-től haláláig), korábbi esztergomi kanonok fő érdeme a pécsi püspöki könyvtár felépíttetése, megalapítása. Tanulmányunk el is készült, eredményeit 2001. szeptember 28-án mutattuk be „A Klimo-könyvtár a tudományos kutatások szolgálatában” témájú konferencián (megjelent a PTE Könyvtárának kiadásában): Móró M. A., Priszter Sz, Szabó L. Gy., „Plantae Asiaticae rariores”, a Pécsi Egyetem Klimó-gyűjteményének ékessége a mai magyar botanika tükrében – néhány megjegyzés N. Wallich három kötetes művéhez (1830–1832) címmel, az 53–90. oldalon.

Móró Mária Anna a könyv pontos bibliográfiai adatait megadva (Wallich, N., 1830,

1831, 1832, *Plantae Asiaticae Rariores*; or, descriptions and figures of a select number of unpublished east Indian plants I., II., III. Treuttel and Würtz, London, Paris, Strasburgh), idézésre érdemes munkalevéllel járult hozzá munkánkhoz:

„Nathanie Wallich 1787 január 28-án Koppenhágában született (eredeti neve Nathan Wolff), ott tanult az egyetem orvosi karán, húsz évesen, mint egészségügyi tiszt utazott Indiába, a Fredericknagor nevű dán kolóniára, amit érkezésük idejében vett át az angol Keletindiai Társaság. Ennek szolgálatába állt, és mivel elbűvölte a vegetáció gazdagsága, a flóra kutatásába kezdett. 1814-ben az ő kezdeményezésére jött létre a kalkuttai Indian Museum. Tevékenységei elismeréseként 1815-ben kinevezték a kalkuttai botanikus kert igazgatójává. 1816-ból ismert első könyve: *Descriptions two new species of Sarcolobus*.

1819-ben az ő közreműködésével hozták létre a szingapúri botanikus kertet Sir Stamford Raffles rezidenciája mellett. (Raffles – 1781–1826 – a brit Kelet-Indiai Társaság szolgálatában állt 14 éves korától, részt vett a hollandok elleni harcokban Jáván, Szumátrán, jelentős szerepe volt Szingapúr elfoglalásában és az ottani kereskedelmi kikötő megteremtésében. Szorgalmazta a szigetvilág tudományos megismerését, Jáva történetéről írott munkája halála után, 1830-ban jelent meg a *Flora Indica* két kötete Seramporeban).

Hogy angol szolgálatban állva sem feledkezett meg hazájáról, bizonyítja, hogy 1821-ben Koppenhágában Rasmus Nyerup összeállította és kiadta a könyvjegyzéket: *Catalogus librorum Sanscritanorum, quos Bibliothecae Universitatis Havniensis vel dedit, vel paravit Nathaniel Wallich*.

1823-ban *Description de l'arbre qui produit le bois de ripul et l'écorce de sas-safras* (ezt csak a francia lexikon hozza, könyvtárakban nem találtam, furcsállnám, ha franciául írt volna). 1824–26 között a *Tentamen florae Nepaliensis* – ez 50 táblát tartalmaz, folytatása nem jelent meg, 1825-ben a *Prodromus florae Nepaliensis*.

1825–27-ben Burmában tett felfedező utakat, egészsége meggyengült, visszatért Európába, 7683 növényből álló gyűjteményt hozott (a duplumokból Európa fontosabb gyűjteményei is kaptak), ezek jegyzékét is kiadta két kötetben Londonban 1828–29-ben: *A numerical list of dried specimens of plants in the East India Compens Museum*. Ezután főműve, a *Plantae Asiaticae rariores*

181

← 1. kép
Móra Mária Anna könyvének
 („A Pécsi Egyetemi Könyvtárban őrzött
Klimo-könyvtár katalógusa I.”)
bemutatóján

kiadásán dolgozott. 1832-ben Londonban jelent meg: Upon the preparation and management of plants during a voyage from India. 1834-ben visszatért Bengáliába, majd Assamba, ahol a teakultúrát tanulmányozta. Egészségi állapota rohamosan romlott, 1847-ben elhagyta Indiát, véglegesen Londonban telepedett le, ahol hosszas betegeskedés után, 1854 április 28-án halt meg.

A Plantae Asiaticae rariores megtalálható a bajor állami könyvtárban Münchenben, a württembergi és a szász tartományi könyvtárban Stuttgartban, ill. Drezdában, a hallei, göttingeni, tübingeni, lipcsei, jénai egyetemi könyvtárban, a brit közös katalógus szerint a glasgowi és manchesteri egyetemi könyvtárban. A Flora Indica Oxfordban és Göttingenben, a Prodrömus Edinburghban és Glasgowban – a magyarországi előfordulást még próbálom tudakolni. A washingtoni kongresszusi könyvtárnak a Tentamen florae Nepaliensisnek egy 1984-ben Dehra Dumban (India) megjelent példánya van.”

Kutatása nyomán kaptunk választ arra, hogy miként került Wallich könyve a Klimó-gyűjteménybe. A munka elején felsorolt 185 előfizető közül az első, a brit Kelet-Indiai Társaság 40 példányt vett meg. Angol főrendek, indiai hivatalnokok, európai egyetemek, könyvtárak, botanikus kertek, könyvkereskedők szerepelnek a névsorban. Magyarországi előfizető egy van: Alexander Prónay Baron, Pest. A pécsi püspöki könyvtár példányáról nem tudjuk, honnan került ide, alighanem valamelyik bécsi könyvkereskedőtől. Mit tudunk az értékes illusztrációról?

A 295 illusztráció négy rajzoló munkája. Többségüket Gorachand és Vishnupersaud jegyzi, valószínűleg indiai művészek. Néhányat Charles M. Curtis (1796-1839, a Linnean Society tagja, természettudományos könyvek illusztrátora) és John Lindley (1789-1865, angol botanikus, 1829-1860-ig a londoni egyetem professzora). Valamennyi rajzot Maxim Gauci (litográfus, könyvillusztrátor és portrékészítő, 1810 és 1846 között tevékenykedett) litografálta.

MÓRÓ MÁRIA ANNA

(PÉCS, 1944. JÚNIUS 4. – PÉCS, 2010. MÁJUS 8.)

A Klimó-gyűjteményt mutatta be botanikusoknak, amikor megismerhettem. Felhívta a figyelmemet a leghíresebb botanikai könyvekre. Tudása mély benyomást gyakorolt rám, ezért felkértem, hogy az egyik leghíresebb könyvről szóló elemzésnek legyen társszerzője; tartsunk közös jubileumi előadást Priszter Szaniszlót is bevonva. Így érhetett az a megtiszteltetés, hogy mindketten szívesen társultak kezdeményezésemhez, anélkül, hogy személyesen ismerték volna egymást.

Alap- és középiskoláit Pécsen, egyetemi tanulmányait Szegeden, a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán végezte. 1967-ben itt kapott magyar-történelem szakos tanári oklevelet. Egy évig az úrkúti általános iskolában tanított, majd 1968-ban visszatért Pécsre, ahol az Egyetemi Könyvtárban kapott állást. 1972/73-ban a Baranya Megyei Szakszervezetek Tanácsa Könyvtárában dolgozott, majd 1976-ig a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Kihelyezett Pécsi Nappali Tagozata Könyvtárának munkatársa volt. Ekkor munkája mellett könyvtárosi oklevelet szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1976-ban a Baranya Megyei Levéltár munkatársa, majd osztályvezető levéltárosa lett. 1989-ben visszatért a Pécsi Egyetemi Könyvtárba, ahol nyugdíjba vonulásáig hivatásának élt. Fő kutatási területe Pécs és Baranya vármegye 18-19. századi gazdasági és társadalmi élete, valamint Klimó György pécsi püspök munkásságának és az általa alapított könyvtár történetének kutatása, állományának katalógizálása volt. Csaknem 10 éves áldozatos munkával ő készítette el Magyarország első nagy nyilvános könyvtárának, a Pécsi

↑ 2. kép
Nem csak a kertjében telepített évelők (tulipánok, sáfrányok, hagymák és sok más évelő, főleg hagymás- és gumós növény) gyűjteménye, hanem értékes magánkönyvtára jelentett számára meg-megújuló örömet (fotó Prizster Andrea)

Püspöki Könyvtárnak (Klimó Könyvtárnak) a teljes feltáró katalógusát: A Pécsi Egyetemi könyvtárban őrzött Klimó-könyvtár katalógusa I. (2001). Elvégezte a bibliográfiai azonosításokat, az adatkiegészítéseket, többféle segédanyagot szerkesztett, amelyek mutatóként szolgálnak mind a mai napig. Rendszeresen közölt tanulmányokat a Baranya Megyei Levéltár Baranyai helytörténetírás c. évkönyveibe. Egyéb munkái mellett évtizedekig dolgozott a Pécsi Egyetem Jogtörténeti Tanszékének megbízott előadójaként. 'Pécs Város Tudományos Díja kitüntetésben' kétszer részesült (2000-ben és 2010-ben posztumusz).

Hagyatéka 2010 őszén került a Pécsi Egyetemi Könyvtár Történeti Gyűjtemények Osztályára, hajdani munka- és kutatóhelyére. Értékes könyvtári és levéltári kutatómunkájának jegyzeteit, adatfeltárásait, különlenyomat-gyűjteményét utódai nagy becsben tartják.

Munkatársai így emlékeztek rá, amikor elhunyt: „Egész életét a tudománynak szentelte, akik ismertük, mind tudtuk, hogy gondolatai mindig valami új feladat körül szárnyalnak. Ha a folyosón összefutottunk, megállt, és elmesélt egy régi-régi történetet, színes anekdotákkal és adomákkal, vidáman bocsátott útra bennünket. Amihez nyúlt, arannyá lett... Évtizedeken át hallottuk a történészhall-

gatók meggyőző suttogását, mikor egymásnak tanácsolták, hogy kihez kell fordulni, „mert Ő mindent tud, ráadásul még segít is”. Segített és segített... Sohasem hagyott kérdést megválaszolatlan, soha nem hagyott senkit kétségek között...”

PRISZTER SZANISZLÓ

(TEMESVÁR, 1917. SZEPTEMBER 8. – BUDAPEST, 2011. JANUÁR 13.)

Boros Ádám, nagyhírű mohakutató, agrobotanikus és gyógynövénykutató atyámesteremnek köszönhetem, hogy fiatal kutatóként megismerhettem. 1967-ben részt vehettem azokon a botanikai kirándulásokon, amelyeken Boros Ádám és Vajda László, a híres növényfotográfus-muzeológus mellett Prizster Szaniszló is jelen volt. Kelebián megtaláltuk a ritka *Bulbocodium versicolort* és a *Crocus variegatust*. Olyan közel jártunk az országhatárhoz, hogy a katonák a laktanyába kísérték minket, hogy kiderítsék, nem vagyunk-e diverzánsok.

Prizster Szaniszlóval ettől kezdve jó barátságba kerültem. Mesteremmé vált, a kultúrflóra monográfiák szerkesztési titkait is tőle tanultam.

Emlékezetes, hogy a Szársomlyóra minden évben ellátogatott, amikor a tavaszi kikerics elkezdett virítani, gyakran már tél végén. Minden alkalommal lefényképezte a tavasz első hírnökét. Az egész Balkánt bejárta, mindenhol csodaszép diákat készített a magas hegyi évelőkről. A Botanikai Szakosztály előadásain vetítette le a képeket, ámulatba ejtve a közönséget, akik között mindig ott volt Csapody Vera, hazánk legnagyobb növényfestő botanikusa is.

A magyar botanika rendkívüli alakja. Polihisztor, szerkesztő, nyelvész, flórakutató, botanikus a legjavából, noha jogász alapképzettségű. Budapesten érettségizett, a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1940-ben szerzett jog- és államtudományi doktorátust. Egyetemi éveiben a Bölcsészeti Kar biológiai tárgyú előadásait is felvette. A Természettudományi Társulat Botanikai Szakosztályának 1938 óta volt tagja. A második világháborúban hadifogságba került, utána banktisztviselőként dolgozott. Pontossága a botanika művelése során bontakozott ki igazán. 1950-ben került az akkor még budapesti Agrártudományi Egyetemre: a Máthé Imre által vezetett Növénytan Tanszéken tanársegéd, majd adjunktus volt. 1957-ben kandidátusi minősítést kapott *Amaranthus*-kutatásait összegző

↑ 3. kép

Aconitum ferox (Ranunculaceae)(forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Aconitum_ferox)

– Az élő himáljai faj auktora Wall. (Wallich), érvényes magyar neve: kelet-ázsiai sisakvirág. Indiai vagy himáljai sisakvirágnak is nevezhető. A szárított gumóból halált okozó nyílmerget vontak ki.

← 4. kép

Dillenia ornata, *D. scabrella* (Dilleniaceae)

(forrás: <https://indiabiodiversity.org/species/show/225695>) – A trópusi nemzetség neve magyarul is dillénia, de használatos a rózsalma vagy rózsacitrom is. Disz- és gyümölcsnövények.

5. kép →

Eugenia formosa (Myrtaceae)

(forrás: http://plantillustration.php?id_illustration=10824) – A trópusi cseresznyemirtusz fajok közül e fajnak is Wallich az auktora. Kínában termesztik. Apró magja fűszer.

← 6. kép

Roxburghia viridiflora (Roxburghiaceae)

(forrás: http://plantillustrations.org/species.php?id_species=975996)

– Jelenlegi neve *Stemona tuberosa* Lour. Korábbi nevét William Roxburgh angol orvos (1759–1815) nevére kapta, aki a kalkuttai botanikus kert igazgatójaként India flóráját kutatta. Rovarölő vegyületeket tartalmaz.